

**МОЖЛИВІ СВІТИ ОБРАЗУ ПЕРСОНАЖА:
АКСІОЛОГІЧНИЙ РАКУРС
(на матеріалі роману О. Вайльда "Портрет Доріана Грея")**

У статті здійснено спробу проаналізувати аксіологічну складову образу головного персонажа роману О. Вайльда "Портрет Доріана Грея". Цей образ розглядається як єдність двох іпостасей – Людини і Портрета, котрі існують у двох можливих світах. Кожна іпостась має свою аксіологію, яка змінюється по мірі розгортання сюжету. Було виявлено шість аксіологічно відмінних періодів існування Людини і Портрета Доріана Грея та доведено протилежність напрямків зміни оцінності двох іпостасей образу.

Ключові слова: когнітивна поетика, персонаж, іпостась, аксіологія, можливі світи.

Д.М. Павкін

**ВОЗМОЖНЫЕ МИРЫ ОБРАЗА ПЕРСОНАЖА:
АКСИОЛОГИЧЕСКИЙ РАКУРС
(на материале романа О. Уайльда "Портрет Дориана Грея")**

Статья представляет собой опыт анализа аксиологической составляющей образа главного героя романа О. Уайльда "Портрет Дориана Грея". Мы рассматриваем данный образ как единство двух ипостасей – Человека и Портрета, существующих в двух возможных мирах. Каждой ипостаси характерна своя аксиология, изменения которой обусловлены развитием сюжета. Мы обнаружили шесть аксиологически отличных периодов существования Человека и Портрета Дориана Грея и доказали противоположность направлений изменения оценочности двух ипостасей образа.

Ключевые слова: когнитивная поэтика, персонаж, ипостась, аксиология, возможные миры.

D.M. Pavkin

**A LITERARY CHARACTER'S POSSIBLE WORLDS:
THE AXIOLOGICAL ASPECT
(based on the novel "The Picture of Dorian Gray" by O. Wilde)**

This study aims to analyze axiological component of the main character's image in the novel "The Picture of Dorian Gray" by O. Wilde. The image is viewed as having two epitomes – Human and Picture which exist in two possible worlds. Each epitome possesses its own axiology changing with the progress of the story. We have exposed six axiologically different periods of Human's and Picture's existence in the novel and found polar directions of changes in the epitomes' evaluation.

Key words: cognitive poetics, character, epitome, axiology, possible worlds.

Сучасний етап лінгвокогнітивних студій характеризується активними спробами їх поєднання з текстуальними студіями. З одного боку, у традиційних текстуальних дослідженнях відзначається необхідність "виходу пізнання за межі тексту у сферу метасемантичну – в царину глибинних когнітивних сутностей, обумовлених внутрішнім лексиконом носіїв мови" [22, 59]. З іншого боку, в когнітивній лінгвістиці вказується на важливість дослідження особливостей текстів для відтворення адекватної моделі переробки природної мови [6, 14], адже "через механізми побудови текстів, тобто через мовні способи передавання розумового змісту і зв'язності цього змісту, можливо простежити рух думки, хід процесу мислення" [19, 163]. За спостереженням В.Я. Шабеса, в семантиці тексту

представлений вербально кодовий фрагмент знань, що є органічною частиною цілісної системи знань про світ [див. 3, 4]. На рівні тексту виявляється когнітивна модель цієї системи, що відбиває характер і динаміку розумової діяльності суб'єкта [24, 64]. Завданням когнітивної лінгвістики стає відтворення такої моделі, або структури. Поєднання цих двох напрямів лінгвістики стало основою для виникнення когнітивної поетики, де основні положення когнітивної лінгвістики застосовуються для аналізу художнього тексту. Когнітивна поетика, за словами Р. Цура, досліджує, яким чином художня мова і поетичні форми, а також сприйняття художнього, зокрема поетичного, тексту регламентуються і визначаються особливостями процесу обробки інформації людиною [27, 1].

На думку науковців, одним з **актуальних** напрямів когнітивної поетики є створення цілісної картини емоційного змісту літературного твору, розкриття "емоційного виміру тексту" [4, 22], що є однією з перспектив, які визначатимуть контури когнітивної поетики у найближчому майбутньому [25, 167-170]. Наша розвідка **має на меті** аналіз емотивної складової образу головного персонажа роману О. Вайльда "Портрет Доріана Грея".

Виходячи з того, що емоції людини обов'язково супроводжуються оцінним компонентом і можуть безпосередньо виражатися в тексті в концептуальному вигляді, складові емотивності супроводжуються аксіологічністю [5, 1]. Інакше кажучи, емотивність певного фрагменту текстової дійсності виникає внаслідок його "пропущення" через сферу почуттів людини [17, 21], що передбачає не лише його сприйняття, а й зіставлення з наявною моделлю світу або з особистими уявленнями людини і подальшу класифікацію. Цей процес є не чим іншим, ніж породженням оцінки.

Як стверджує Н.О. Лук'янова [див. 1, 8-9], оцінювання щільно переплітається з емотивністю, які, поєднуючись, створюють потужний експресивний біном. Взаємопроникнення категорій оцінки та емотивності виникає тоді, коли оцінка ніби "вбирає" в себе відповідну емоцію, а параметри емоції та оцінки співпадають: "приємне – добре" (знак +), "неприємне – погане" (знак -). Значущість оцінки у мовній категоризації картини світу визначається тим, що з усієї сукупності довільно та мимовільно здійснюваних людиною психічних актів значна частина припадає на долю оцінювання [16, 203]. Зокрема у художньому тексті реалізація оцінного засобу означає, що у дотекстовому стані виконана інтелектуальна чи емоційна "обробка" якогось потенційного фрагменту тексту [23, 191].

Проблема оцінки персонажа є однією з найскладніших у сучасних студіях художнього тексту, адже досліджуючи аксіологію персонажів необхідно виявити оцінку не лише їх якостей (статичних характеристик), а й вчинків (динамічних характеристик) [18, 60], оскільки позитивну чи негативну оцінку отримують не персонажі, а їх вчинки, тому ролі персонажів весь час перерозподіляються у ході розповіді [10, 237]. Постійна несподіванка поведінки героя досягається, по-перше, тим, що характер будується не як одна попередньо відома можливість діяльності, а як парадигма, набір можливостей – єдиний на рівні ідейної структури, варіативний – на рівні тексту. По-друге, це пов'язано з тим, що текст розгортається по синтагматичній вісі. Хоча в загальній парадигматиці характеру наступний епізод є закономірним, читач ще не володіє усією "парадигматикою образу", він її "добудовує" індуктивно з нових уривків тексту. Тобто, єдиний на абстрактному рівні образ на нижчих рівнях розгалужується на певну кількість незалежних і різноманітних підструктур, що створює на рівні тексту можливість вчинків, і закономірних, і несподіваних водночас [9, 242-244].

Наукова новизна роботи визначається тим, що в ній уперше здійснено спробу проаналізувати оцінність образу головного героя роману О. Вайльда "Портрет Доріана Грея" із застосуванням наявних доробок когнітивної лінгвістики та основних положень теорії можливих світів.

Головний герой роману О. Вайльда існує у двох іпостасях – як Людина і як Портрет. Ці іпостасі відрізняються фізично, будучи втіленнями розподілу художніх образів на рухомі та нерухомі (терміни Ю.М. Лотмана [9, 233]). Однак, зв'язок між ними, що лежить в основі сюжету, дозволяє вважати їх одним персонажем, який існує у двох можливих світах.

За переконанням Дж. Серля і Д. Вандервекена, існуючий світ міг би розвиватись багатьма несумісними один з одним альтернативними способами. Такі лінії розвитку подій

відповідають різним можливим світам, які входять до складу дійсного світу [21, 244]. Дійсний світ розглядається як один із можливих світів, проте він не відіграє провідну роль [20].

Теорія можливих світів була запропонована Я. Хінтіккою та С. Кріпке в рамках модальної логіки [див. 12]. У літературознавстві теорія можливих світів знаходить своє відбиття у семантичній моделі можливих світів художнього тексту [26]. Можливі світи художнього тексту трактуються як нереалізовані можливості, наявні в реальному світі [11]. У когнітивній поезитці концепція можливих світів розглядається як поняття варіабельної дистанції між реальним світом та його ймовірними відповідниками. Це поняття корелює з явищем розщепленої референції (термін Р. Якобсона) як основним чинником неоднозначності художнього тексту, що веде до його множинних інтерпретацій [див. 4, 18]. При тому, що можливий світ художнього тексту є породженням авторської відкритої концептуальної картини світу, художній текст сам по собі є розгорнутою закритою картиною світу вигаданого, що має задані автором початок і кінець [14, 14]. Читач, за переконанням В. Ізера та Р. Ингардена [див. 26], бере активну участь у процесі побудови можливих світів, він виступає невід'ємним елементом, оскільки текстова реальність представлена його реакцією на твір та реконструюється за його активної участі.

За наявності декількох можливих світів у художньому тексті ці світи взаємопов'язані, співіснуючи чи взаємодіючи один з одним [8, 11]. На відміну від співіснування паралельних текстових світів, межі між якими не порушуються, взаємодія світів, характерна, зокрема, для досліджуваного твору, припускає порушення меж між ними, яке відбувається через фокуси взаємодії – суб'єктно-об'єктний і просторово-часовий. Ці фокуси є складовими гетерогенного світу тексту, через які у кожному конкретному випадку відбувається взаємодія внутрішньотекстових світів.

Взаємодія текстових світів через просторово-часовий фокус характеризується неоднорідністю часу, його циклічністю, порушенням локально-темпоральної єдності, що призводить до навмисно створюваної невідповідності між реаліями текстового світу й об'єктивного світу. Взаємодія світів через суб'єктно-об'єктний фокус передбачає перетворення, в результаті яких суб'єкт (об'єкт) одного світу тексту набуває властивостей, характерних для суб'єктів (об'єктів) іншого текстового світу. Таке перетворення відбувається, як правило, через контактера – суб'єкта одного із текстових світів [8, 12]. У досліджуваному творі таким контактором є образ Доріана Грея, що існує в іпостасях Людини та Портрета.

Можливий світ художнього тексту як унікальний конструкт має власну складну ієрархічну структуру, яка може бути представлена у вигляді триярусного утворення [14, 6]. Його нижчий ярус складають мікросвіти персонажів, тобто світи, де існують окремі персонажі зі своєю індивідуальною особистістю, поведінкою, характером тощо. Їх більша чи менша розгалуженість залежить від місця, яке персонаж займає в сукупності взаємодіючих мікросвітів – макросвіті, або сюжетній лінії, яка виходить на другий ярус. Відносно невеликі за обсягом твори, до яких належить досліджуваний роман, як правило, обмежуються однією сюжетною лінією, тобто складаються з двох ярусів. Більші за обсягом твори, які репрезентують декілька макросвітів сюжетних ліній, можуть розглядатися як мегаструктури.

При побудові можливого світу акцент може робитись на самому світі, коли зображується його альтернативний стан за мінімальної участі персонажів, або і без них. У такому разі в можливому світі об'єкти реального світу мають інші властивості, або існує світ, який складається з об'єктів, котрі відрізняються від реальних. Дійсні об'єкти у такому світі могли би бути іншими, а об'єкти, які не існують, могли б існувати [21, 244-245]. Інша точка зору ставить у центр твору змінену долю героя, відносно якого утворюються можливі світи його майбутнього [12]. Такий підхід є релевантним стосовно нашого матеріалу, адже в аналізованому романі утворюються мікросвіт Доріана Грея-людини й мікросвіт Доріана Грея-портрета. У середині кожного з цих світів розвивається і змінюється персонаж, що викликає зміни в його оцінці.

Вихідним матеріалом для аналізу аксіології образів Доріана Грея та його портрета є

їх дескрипції у тексті роману, що містять предикати пропозиційних схем предметного й акціонального фреймів [7, 360]. Кваліфікативна схема містить інформацію про якісні характеристики образу – форму, конфігурацію або конфігурацію його поверхні, колір, розумові та духовні характеристики, вік, видаваний звук, тактильні характеристики (температуру). Схема способу буття повідомляє про фізичний або душевний (психічний) стан персонажа. Акціональна схема інформує про дію персонажа. Евалюативна схема повідомляє про оцінку образу.

Категорія оцінки має свою структуру і в загальному вигляді задається шкалою ДОБРЕ↔ПОГАНО [15, 106]. Ця шкала демонструє емотивну оцінку як таку, тобто оцінку, пов'язану зі схваленням чи осудом того чи іншого вчинку або ознаки. Досліджуваний мовний матеріал свідчить про те, що емотивна оцінка доповнюється іншими типами оцінок, а саме – естетичною, модусною та утилітарною. Естетична оцінка задається шкалою "красиво"↔"потворно", яка при поєднанні з емотивною оцінкою утворює шкалу КРАСИВО + ДОБРЕ↔ПОТВОРНО + ПОГАНО. Модусна оцінка характеризує психологічний або фізичний стан (модус) людини-суб'єкта, що є результатом впливу того чи іншого об'єкта (у нашому випадку Доріана Грея і його портрета). У реальності існує велика кількість таких модусів, але в досліджуваному матеріалі наявні лише декілька, а саме "довіра", "захоплення", "зацікавленість", "дружелюбність"↔"страх", "огида", "надмірна увага". На базі поєднання цих модусів з емотивною оцінкою виникає така шкала: ДОВІРА, ЗАХОПЛЕННЯ, ЗАЦІКАВЛЕНІСТЬ, ДРУЖЕЛЮБНІСТЬ + ДОБРЕ↔СТРАХ, ОГИДА, НАДМІРНА УВАГА + ПОГАНО. Утилітарна оцінка пов'язана з практичною діяльністю людини, з тим, як вона освоює предметний світ. У нашому дослідженні утилітарна оцінка наявна лише в негативно конотованому понятті "небезпечність".

З огляду на наявність у творі великої кількості статичних і динамічних дескрипцій, які характеризують персонаж, можна стверджувати, що оцінки останнього можуть бути неоднозначними. Саме тому сумарна оцінка образу виводиться, виходячи з аналізу пропозицій із позитивною, нейтральною і негативною конотаціями. Перевага того чи іншого виду конотацій і зумовлює характер загальної оцінки. Процедура визначення оцінки потребує розуміння усіх фрагментів тексту, в яких персонаж описується, тобто всі три види оцінок зумовлені контекстом, що є характерним для оцінки взагалі [2, 73].

Матеріал дослідження свідчить про те, що при виведенні сумарної оцінки доцільніше використовувати не трьохелементну шкалу емотивних оцінок (ДОБРЕ – НЕЙТРАЛЬНО – ПОГАНО), а ширший оцінний спектр: ДУЖЕ ДОБРЕ – ДОБРЕ – НЕ-ДОБРЕ/НЕ-ПОГАНО – ПОГАНО – ДУЖЕ ПОГАНО. При цьому належність сумарної оцінки до того чи іншого фокусу шкали здійснюємо на основі такого принципу. Загальну кількість дескрипцій персонажу приймаємо за 100%. У залежності від цього числа виводимо відсоток дескрипцій із позитивною і негативною емотивними оцінками з відповідними пропозиційними структурами: ХТОСЬ є ТАКИЙ +/-; ХТОСЬ є ТАКИЙ -/-. При цьому загальну оцінку персонажу визначаємо так: ДУЖЕ ДОБРЕ – 81-100% позитивних дескрипцій; ДОБРЕ – 59-80% позитивних дескрипцій; НЕ-ДОБРЕ/НЕ-ПОГАНО – 42-58% позитивних дескрипцій; ПОГАНО – 20-41% позитивних дескрипцій; ДУЖЕ ПОГАНО – менше 19% позитивних дескрипцій.

Протягом розвитку сюжету роману образ Доріана Грея та його портрета зазнають аксіологічних метаморфоз. Така зміна оцінності зумовлює виокремлення шести періодів у існуванні іпостасей персонажу. Пропонуємо аналіз аксіології образів Доріана Грея-людини та Доріана Грея-портрета.

Період I Знайомство з лордом Генрі ЛЮДИНА

/+/- [49 дескрипцій]: **модусна оцінка [15]:** чарівна [9]: *fascinating personality* (1, 13); така, що викликає натхнення [4]: *Dorian Gray is to me a motive in art* (1, 18); людина, якій можна довіряти [2]: *one trusts him at once* (1, 23); **вік [11]:** молода [11]: *your rose-white boyhood* (1, 26); **естетична оцінка [10]:** вродлива [10]: *a man of extraordinary beauty* (1, 7); **духовні/розумові характеристики [6]:** ніжна і романтична [3]: *his romantic face* (1, 28);

серйозна [1]: *very earnest* (1, 21); сором'язлива [2]: *very shy* (1, 247); **емотивна оцінка [5]:** гарна людина [4]: *you are finer than any of them* (1, 35); найліпший друг [1]: *my dearest friend* (1, 21); **форма [2]:** витончений розріз губ [1]: *finely-curved lips* (1, 23); точений ніс [1]: *finely-chiselled nostrils* (1, 28).

/-/ [21]: **духовні/розумові характеристики [12]:** недбала [5]: *horribly thoughtless* (1, 19); вередлива [2]: *Dorian's whims are laws to everybody, except himself* (1, 23); ревнива [2]: *I am jealous* (1, 35); самозакохана [1]: *he is a Narcissus* (1, 9); зла і нахабна [2]: *you were rather cheeky* (1, 247); **дія [4]:** підкорює своїй владі оточуючих [4]: *personality of Dorian Gray will dominate me* (1, 20); **модусна оцінка [2]:** розбещена увагою [2]: *she is quite devoted to you* (1, 22); **звук [2]:** низький і повільний голос [2]: *his low, languid voice* (1, 28); **тактильні характеристики [1]:** холодні руки: *his cool hands* (1, 28).

70% дескрипцій оцінюються позитивно і 30% дескрипцій оцінюються негативно. Сумарна оцінка людини: ДОБРЕ.

ПОРТРЕТ

/+/ [14]: **естетична оцінка [6]:** красивий [6]: *a wonderful work of art* (1, 32); **емотивна оцінка [4]:** гарний витвір мистецтва [4]: *the best work of my life* (1, 17); **форма/конфігурація поверхні [3]:** надзвичайна зовнішня схожість із Доріаном [3]: *a wonderful likeness* (1, 32); **модусна оцінка [1]:** викликає захоплення: *I am in love with it* (1, 36).

Усі дескрипції оцінюються позитивно. Сумарна оцінка портрета: ДУЖЕ ДОБРЕ.

Отже, у перший період аксіологія портрета є набагато кращою за аксіологію його прототипа (ДУЖЕ ДОБРЕ і ДОБРЕ відповідно). І Доріан Грей, і його портрет однаково естетично привабливі; негативно конотовані дескрипції людини стосуються насамперед її духовних і розумових якостей.

Період II

Кохання до Сибіл Вейн

ЛЮДИНА

/+/ [22]: **естетична оцінка [10]:** вродлива [10]: *he is very good-looking* (1, 42); *Prince Charming* (1, 72); *all the delicate bloom and loveliness* (1, 106); **духовні/розумові характеристики [4]:** допитлива [1]: *I have a wild desire to know everything about life* (1, 59); сором'язлива [1]: *a shy boy* (1, 66); чуттєва [1]: *far too sensible* (1, 86); мудра [1]: *far too wise* (1, 86); **дія [4]:** під впливом кохання до Сибіл Вейн змінюється на краще [4]: *I am changed, and the mere touch of Sibyl Vane's hand makes me forget all wrong theories* (1, 91); **психологічний/душевний стан [3]:** дуже закохана у Сибіл [3]: *I am too much in love* (1, 58); **вік [1]:** молода: *the white purity of boyhood was there* (1, 45).

/-/ [13]: **духовні/розумові характеристики [7]:** зла, жорстока [5]: *don't be cruel to me* (1, 103); *I'm heartless* (1, 117); **модусна оцінка [3]:** розбещена увагою [3]: *people like you – the wilful sunbeams of life – are always among women* (1, 63); **дія [3]:** робить усе, що заманеться [3]: *I shall be of age in less than a year, and then I can do what I like* (1, 90).

Сумарна оцінка людини: ДОБРЕ, оскільки кількість позитивних і негативних дескрипцій складають відповідно 63% і 37%.

ПОРТРЕТ

/-/ [14]: **дія [6]:** розкриває всю потворність душі Доріана [6]: *the portrait was to bear the burden of his shame* (1, 123); *it would reveal to him his own soul* (1, 124); **духовні/розумові характеристики [6]:** жорстокий [3]: *a touch of cruelty in the mouth* (1, 105); *its cruel smile* (1, 107); символ розбещеності й сорому Доріана [3]: *the mask of his shame* (1, 111); *a visible symbol of the degradation of sin* (1, 112); **модусна оцінка [2]:** огидний [2]: *How horrible!* (1, 108).

Позитивні дескрипції відсутні. Сумарна оцінка портрета: ДУЖЕ ПОГАНО.

На другому етапі портрет набуває різко негативної оцінності, в той час як сам герой, переважно під впливом свого почуття до Сибіл, залишається гарною людиною. Однак це ненадовго, оскільки, розчарувавшись у Сибіл, він стає безжальним і жорстоким, насолоджується надмірною увагою до себе інших людей, що погіршує його оцінність, хоча вона все ж не виходить за рамки сумарної оцінки ДОБРЕ.

Період III

Після смерті Сибіл

ЛЮДИНА

/+/ [14]: **естетична оцінка [7]:** вродлива [7]: *the fair face* (1, 148); *his charming smile* (1, 163); *his infinite grace* (1, 163); **вік [5]:** молода [5]: *his flower-like bloom* (1, 159); *that wonderful youth* (1, 163); **духовні/розумові характеристики [2]:** ввічлива [2]: *his frank debonair manner* (1, 163).

/-/ [10]: **духовні/розумові характеристики [5]:** безжальна, безсердечна [5]: *you talk as if you had no heart, no pity in you* (1, 126); *you seem to lose all sense of honour, of goodness, of purity* (1, 174); **дія [3]:** згубний вплив на друзів [3]: *you have filled them with a madness for pleasure, they have gone down into the depths, you led them there* (1, 174); **утилітарна оцінка [2]:** небезпечна [2]: *his strange and dangerous charm* (1, 163);

58% дескрипцій оцінюються позитивно і 42% дескрипцій оцінюються негативно.
Сумарна оцінка людини: НЕ-ДОБРЕ/НЕ-ПОГАНО.

ПОРТРЕТ

/-/ [18]: **духовні/розумові характеристики [10]:** душевно деградований [10]: *the hideous corruption of his soul* (1, 142); *now look on the corruption* (1, 175); **модусна оцінка [7]:** страшний, жакхливий [7]: *the terrible portrait* (1, 161); *the ugly face* (1, 162); **вік [1]:** старіючий: *aging face on the canvas* (1, 148).

Позитивні дескрипції відсутні. Сумарна оцінка портрета: ДУЖЕ ПОГАНО.

Протягом третього періоду негативна оцінність портрета є більш різкою, ніж людини. Це пояснюється тим, що зовнішність самого героя, на відміну від його внутрішнього світу, залишається привабливою, у той час як зовнішність портрета стає страшною й огидною.

Період IV

Вбивство Безіла

ЛЮДИНА

/-/ [8]: **дія [5]:** вбивство Безіла [2]: *Dorian rushed at Basil, and dug the knife into the great vein that is behind the ear, crushing the man's head down on the table, and stabbing again and again* (1, 182); заподіяння зла оточуючим [2]: *you have done enough evil in your life* (1, 182); шантажування Алана Кемпбела [1]: *I have a letter written already... If you don't help me, I must send it. If you don't help me, I will send it. You know what the result will be* (1, 196); **психологічний/душевний стан [2]:** божевільна [2]: *you are mad, Dorian* (1, 193); **духовні/розумові характеристики [1]:** самозакохана: *I'm vain of my good looks* (1, 180).

Позитивні дескрипції відсутні. Сумарна оцінка людини: ДУЖЕ ПОГАНО.

ПОРТРЕТ

/-/ [11]: **модусна оцінка [8]:** огидний [6]: *there was something in its expression that filled him with disgust and loathing* (1, 179); *the hideous face* (1, 179); *the face of a satyr* (1, 180); **дія [2]:** знищує душу Доріана [2]: *it has destroyed me* (1, 180); **фізичний стан [1]:** такий, що стікає кров'ю: *the canvas had sweated blood* (1, 142).

Позитивні дескрипції відсутні. Сумарна оцінка портрета: ДУЖЕ ПОГАНО.

У цей період обидві іпостасі персонажа оцінюються різко негативно. Автор більше не акцентує уваги на зовнішності Доріана Грея, скоріше наголошує на його негативних вчинках. Усвідомивши всі переваги, які він може отримати завдяки своїй зовнішності, Доріан Грей починає відчувати всюдозволеність і тому чинить жакхливі речі.

Період V

Поява Джеймса Вейна і його смерть

ЛЮДИНА

/+/ [7]: **вік [7]:** молода [7]: *the bloom of boyhood* (1, 220); *all the unstained purity of youth* (1, 220); *he seemed little more than a lad of twenty summers, hardly older* (1, 220).

/-/ [17]: **духовні/розумові характеристики [10]:** деградована [4]: *I have never searched for happiness, I have searched for pleasure* (1, 226); *his beauty that had ruined him* (1, 252); безжальна, жорстока [3]: *you broke her heart* (1, 241); байдужа [2]: *indifferent to life itself* (1, 229); самозакохана [1]: *I am too much concentrated on myself* (1, 234); **дія [4]:** заподіяння зла оточуючим [3]: *I have done too many dreadful things in my life* (1, 240); знищення портрета

[1]: *Dorian seized the knife that had stabbed Basil, and stabbed the picture with it* (1, 255); **модусна оцінка [2]:** розбещена увагою жінок [2]: *I am sick of women who love me* (1, 216); **емотивна оцінка [1]:** найгірша людина: *he is the worst one that comes here* (1, 221).

29% дескрипцій оцінюються позитивно і 71% дескрипцій оцінюються негативно.
Сумарна оцінка людини: ПОГАНО.

ПОРТРЕТ

/-/ [28]: **модусна оцінка [8]:** жахливий, огидний [8]: *make the face horrible* (1, 242); *the thing was still loathsome – more loathsome, if possible, than before* (1, 253); **форма/конфігурація поверхні [6]:** зморщений, в'ялий [4]: *flaccid cheeks* (1, 242); *the wrinkled fingers* (1, 254); грубий рот [1]: *gross mouth* (1, 242); скривлене тіло [1]: *the twisted body* (1, 242); **духовні/розумові характеристики [6]:** жорстокий, злий [4]: *a face without a heart* (1, 245); *signs of evil passion on the face* (1, 253); хитрий [2]: *in the eyes there was a look of cunning* (1, 253); **дія [3]:** знівечення життя Доріана Грея [3]: *the portrait had marred his life* (1, 253); *its mere memory had marred many moments of joy* (1, 255); **фізичний стан [3]:** такий, що стікає кров'ю [3]: *the scarlet dew that spotted the hand seemed brighter* (1, 254); **колір [2]:** безбарвні очі [2]: *the fading eyes* (1, 242);

Позитивні дескрипції відсутні. Сумарна оцінка портрета: ДУЖЕ ПОГАНО.

Протягом п'ятого періоду оцінність людини трохи покращилась, оскільки автор звернув увагу на його зовнішню молодість, яка різко контрастує з його внутрішнім світом і справжнім віком. Портрет продовжує характеризуватись різко негативною оцінністю в порівнянні з самим героєм, оскільки саме на портреті відображена внутрішня деградація Доріана.

Період VI

Після смерті Доріана Грея ЛЮДИНА

/-/ [3]: **фізичний стан [1]:** змарніла: *he was withered* (1, 256); **форма/конфігурація поверхні [1]:** у зморшках: *he was wrinkled* (1, 256); **модусна оцінка [1]:** огидна: *he was loathsome of visage* (1, 256).

Позитивні дескрипції відсутні. Сумарна оцінка людини: ДУЖЕ ПОГАНО.

ПОРТРЕТ

/+/ [4]: **емотивна оцінка [2]:** чудовий [2]: *a splendid portrait of their master* (1, 256); **вік [1]:** молодий: *his exquisite youth* (1, 256); **естетична оцінка [1]:** вродливий: *his beauty* (1, 256).

100% дескрипцій оцінюються позитивно. Сумарна оцінка портрета: ДУЖЕ ДОБРЕ.

Після смерті герой набуває всіх зовнішніх ознак моральної деградації, якої він зазнав протягом життя, у той час як портрет знову містить зображення юного Доріана, незіпсованого і вродливого.

Таким чином, протягом усіх шести часових періодів при зображенні Доріана Грея-людини використовуються 92 позитивні і 72 негативні дескрипції, які описують його духовні/розумові характеристики (29%), вік (15%), дії (14%) героя та дають йому естетичну (16%) і модусну (14%) оцінку. Що стосується Доріана Грея-портрету (18 позитивних і 71 негативна дескрипція), то він найчастіше характеризується з точки зору модусної оцінки (29%), духовних/розумових характеристик зображеної на ньому людини (25%), дій (12%), тобто впливу змін портрету на життя Доріана, і форми/конфігурації поверхні (11%).

Динаміку аксіології образу Доріана Грея-людини протягом вищевказаних шести періодів можна представити таким чином: ДОБРЕ → ДОБРЕ → НЕ-ДОБРЕ/НЕ-ПОГАНО → ДУЖЕ ПОГАНО → ПОГАНО → ДУЖЕ ПОГАНО. Очевидно, що оцінка головного героя змінюється з помірковано позитивної (ДОБРЕ) до різко негативною (ДУЖЕ ПОГАНО).

На думку В.В. Налімова та Ж.А. Дрогаліної, індивідуальність людини представляється функцією розподілу, побудованою на шкалі цінностей. Однак ця функція є хоча й суттєвою, та все ж недостатньою характеристикою для розуміння дій особистості. ЕГО людини постає як носій більш або менш сталих селективно виражених оцінок. В екстремальних умовах, коли виникає необхідність швидко приймати рішення і діяти,

вирішальним виявляється вибір фільтра переваги, коли в особистості проявляється найпотаємніше. Отже, незмінність нашого "Я" зумовлюється не видом схильних до еволюції функцій розподілу, а здатністю вибирати у критичних ситуаціях необхідний фільтр, який водночас взаємодіє з функціями розподілу, що, власне кажучи, і є нашою здатністю до еволюції. Якщо ж ця здатність втрачається, то можна говорити про переродження особистості [13, 110-111]. Таке переродження і спостерігаємо в романі О. Вайльда. Вибір фільтра переваги Доріана Грея здебільшого вирішувався на користь негативних вчинків у екстремальних ситуаціях, що й зумовило його деградацію.

Зміна аксіології портрета проходить такі стадії: ДУЖЕ ДОБРЕ → ДУЖЕ ПОГАНО → ДУЖЕ ПОГАНО → ДУЖЕ ПОГАНО → ДУЖЕ ДОБРЕ. В оцінці портрета наявне повернення аксіології до початкового стану.

Порівнюючи динаміку оцінності образів Доріана Грея-людини та Доріана Грея-портрета, можна зазначити, що вони мають протилежний аксіологічний вектор.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемова Л.В. Оцінно-емотивна домінанта експресивності сучасних іспанських аналітичних статей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 "Романські мови" / Л.В. Артемова. — К., 2006. — 19 с.
2. Аругюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Аругюнова Н.Д. — М. : Наука, 1988. — 341 с.
3. Барба Л.В. Лінгвокогнітивні особливості текстової ситуації "злочин – відповідальність" у різних функціональних стилях сучасної англійської мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Л.В. Барба. — Одеса, 1999. — 17 с.
4. Воробйова О.П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи / О.П. Воробйова // Вісник Харківського університету. — Харків : Харківський нац. ун-т, 2004. — Вип. 635. — С. 18-22.
5. Гладь С.В. Эмотивность художественного текста: семантико-когнитивный аспект (на материале современной англоязычной прозы) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / С.В. Гладь. — К., 2000. — 20 с.
6. Демьянков В.З. Интерпретация текста как языковая когнициия и "когнитивная наука" / В.З. Демьянков // Мышление и коммуникация : [сб. науч. тр.]. — М. : АН СССР Ин-т языкознания, 1990. — С. 14-22.
7. Жаботинская С.А. Принципы лингвокогнитивного анализа и феномен полисемии / С.А. Жаботинская // Проблемы загального, германського та слов'янського мовознавства: [до 70-річчя професора В.В. Левицького]. — Чернівці : Книги ХХІ століття, 2008. — С. 357-368.
8. Короткова Л.В. Семантико-когнітивний та функціональний аспекти текстових аномалій у сучасній англійській художній прозі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Л.В. Короткова. — К., 2001. — 23 с.
9. Лотман Ю.М. Об искусстве. (Структура художественного текста) / Ю.М. Лотман. — СПб. : ИскусствоСПб, 1998. — 704 с.
10. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа / Е.М. Мелетинский. — М. : Издательская фирма "Восточная литература" РАН, Школа "Языки русской культуры", 1995. — 408 с.
11. Мостапенко А.М. Проблема возможных миров в современной космологии [Електронний ресурс] / А.М. Мостапенко. — Режим доступу до статті: <http://www.antimir.ru>.
12. Назаренко М.И. "Возможные миры" в исторической прозе [Електронний ресурс] / М.И. Назаренко. — Режим доступу до статті: <http://www.huminf.tsu.ru>.
13. Налимов В.В., Дрогалина Ж.А. Как возможно построение модели бессознательного? / В.В. Налимов, Ж.А. Дрогалина // Бессознательное. Многообразие видения. — Новочеркасск : Агентство Сагуна, 1994. — С. 106-119.
14. Обелець Ю.А. Темпоральна структура можливих світів художнього тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Ю.А. Обелець. — Одеса, 2006. — 21 с.

15. Павкін Д.М. Образ Чарівної Країни в романах Дж.Р.Р. Толкієна: лінгвокогнітивний аналіз : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Павкін Дмитро Михайлович. — Черкаси, 2002. — 221 с.
16. Приходько Г.І. Когнітивно-прагматичний потенціал оцінки в мові / Г.І. Приходько // Актуальні проблеми металінгвістики : зб. статей за матеріалами III Міжнар. наук. конф. (27-29 жовт. 2003 р.) / Черк. держ. ун-т ім. Б. Хмельницького. — Черкаси : Брама, 2003. — Ч.1. — С. 201-207.
17. Проскуркіна С.М. Семантико-синтактична структура оцінного висловлювання / С.М. Проскуркіна // Мовознавство. — 1995. — № 2-3. — С. 21-24.
18. Пропп В.Я. Морфологія сказки / В.Я. Пропп. — М. : Наука, 1969. — 168 с.
19. Реферовская Е.А. Коммуникативная структура текста в лексико-грамматическом аспекте / Е.А. Реферовская. — Л. : Наука, 1989. — 166 с.
20. Руднев В.В. Словарь культуры XX в.: Семантика возможных миров [Электронный ресурс] / В.В. Руднев. — Режим доступа до статті: <http://www.philosophy.ru>.
21. Серль Дж., Вандервекен Д. Основные понятия исчисления речевых актов / Дж. Серль, Д. Вандервекен ; пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. — М. : Прогресс, 1986. — Вып. 18 : Логический анализ естественного языка. — С. 242-263.
22. Скорикова Т.П. Акцентное выделение слова в аспекте лингвокультурной революции / Т.П. Скорикова // Язык и культура: Тез. 2-й Междунар. конф. / Украинский ин-т междунар. отношений. — К. : Украинский ин-т междунар. отношений, 1993. — Ч. 1. — С. 59-60.
23. Чобот І. Категорія оцінки та засоби її вираження у текстах публіцистичного стилю / Чобот І. // Східнослов'янська філологія: здобутки та перспективи : зб. матеріалів Всеукраїнської студентської наук. конф. / Криворізький держ. пед. ун-т. — Кривий Ріг : КДПУ, 2001. — С.191-195.
24. Шумков А.И. Когнитивно-деятельностный аспект механизмов лексической номинации / А.И. Шумков // Семантические механизмы в системе лексической номинации и в актах коммуникации : [сб. науч. тр. МГПИИЯ им. М. Тореца]. — М. : МГПИИЯ, 1989. — Вып. 335. — С. 62-69.
25. Oatley, K. Writing and reading: The future of cognitive poetics / K. Oatley // Cognitive Poetics in Practice [Ed. by J.Gavins and G.Steen]. — L. and N. Y. : Routledge, 2003. — P. 161-173.
26. Ryan, M.-L. Immersion vs Interactivity: Virtual Reality and Literary Theory [Электронный ресурс] / M.-L. Ryan. — Режим доступа до статті: <http://www.muse.jhu.edu>.
27. Tsur, R. Toward a Theory of Cognitive Poetics / R. Tsur. — Amsterdam etc. : Elsevier Science Publishers, 1992. — 549 p.